

Лекція №2

Дидактичні основи навчання української мови

Мета: знати основні теоретичні положення методики навчання української мови в початковій школі, основні концептуальні засади мовної освіти в Україні; оволодіти сучасними методичними основами методики української мови.

Методи: словесні – лекція, бесіда; інтерактивні – мозковий штурм, створення карти пам'яті.

Основні поняття теми: лінгводидактика, принципи, методи і прийоми, засоби навчання, зміст мовної освіти, комунікативна спрямованість навчання мови, практична спрямованість.

План

1. Принципи навчання української мови.
2. Класифікація методів навчання.
3. Дидактичні засоби навчання.
4. Форми організації освітнього процесу в НУШ.

Література:

1. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення у початковій школі : методичний посібник. / М. С. Вашуленко. – К. : Освіта, 2019.
2. Коваль Г. П. Методика викладання української мови : навч. посіб. для студ. пед. ін-тів, гуманітарних ун-тів, пед. коледжів / Г. П. Коваль, Н. І. Деркач, М. М. Наумчук. – Тернопіль : Астон, 2008.
3. Кочерга О. Психофізіологічні особливості діяльності першокласників // Початкова школа. – 2005. - № 3. –С.5-9.
4. Науково-теоретичні засади методики навчання дітей рідної мови /Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів./Упорядник Богущ А.М, Частина I та II. – К.Видавничий Дім «Слово», 2005. – С. 650-708.

1. Принципи навчання української мови

Усвідомлення наукових лінгвістичних понять і відбір їх відповідно до методичних принципів навчання є основним завданням лінгводидактики. Спираючись на теоретичні основи педагогіки і психології, методика навчання рідної мови використовує загальнодидактичні (Рис.1) та лінгводидактичні (Рис.2) **принципи**.

Загальнодидактичні принципи	Лінгводидактичні принципи
Науковість	Увага до матерії мови
Доступність і наступність	Розуміння мовних значень
Систематичність й послідовність	Розвиток чуття мови
Наочність	Координації усного й писемного мовлення
Перспективність	Комунікативності (М.Вашуленко)
Мотиваційне забезпечення (О.Савченко)	Вивчення мовних одиниць на основі тексту (Т.Донченко)

Проблемне питання до студентів: розгляньте карти знань Рис.1 та Рис.2 і з'ясуйте, які принципи використовує «Методика навчання української мови»).

Рис.1. Загальнодидактичні принципи

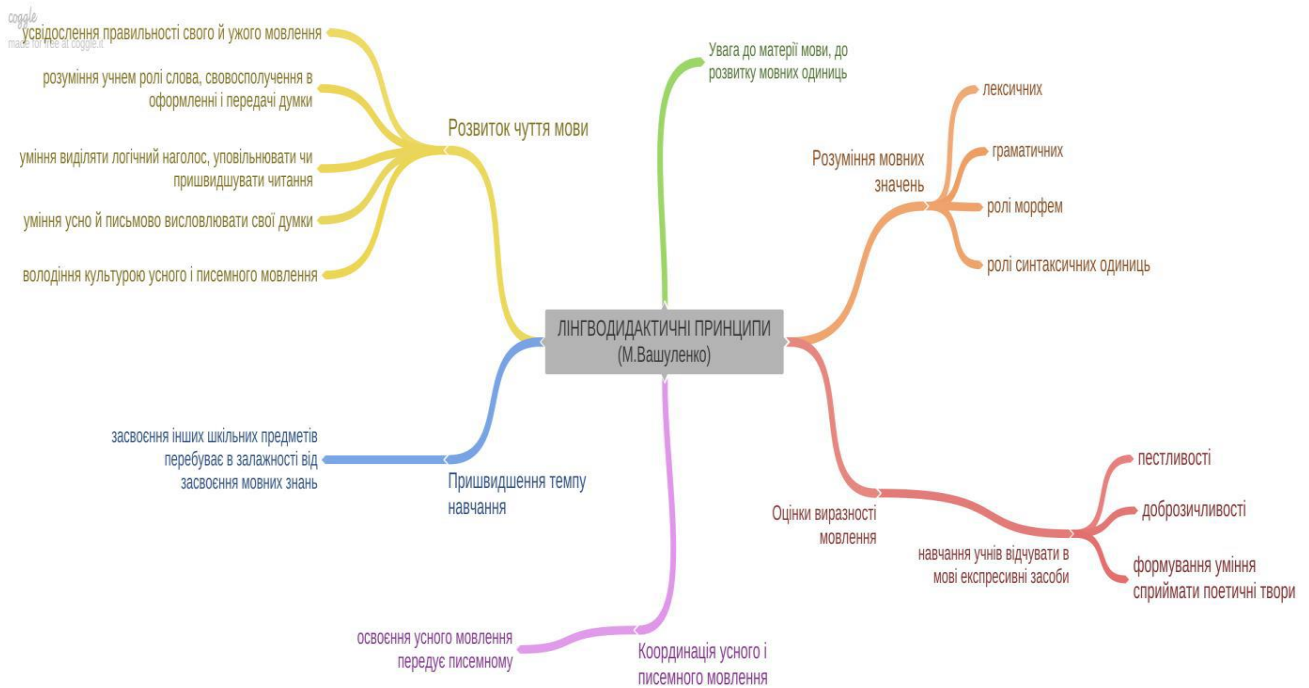

Рис.2. Лінгводидактичні принципи

Спираючись на теоретичні основи педагогіки і психології, методика навчання рідної мови використовує **загальнодидактичні принципи**:

1. **Науковості** (тлумачення мовних фактів).
2. **Доступності** (відповідність змісту, форм, способів викладу віковим особливостям дітей).
4. **Систематичності і послідовності** (таке розташування матеріалу, яке дало б змогу зрозуміти окремі мовні факти і явища в цілісній системі).
5. **Наступності** («заміна у свідомості учня неповної системи знань повнішою як розвиток у часі системи знань і вмінь учнів»).
6. **Перспективності** (установлення зв'язків між матеріалом, що вивчається, і наступними розділами, накреслення перспективних ліній формування мовних знань і мовленнєвих умінь).

Водночас методика формулює власні, **лінгводидактичні принципи**.

1. Уваги до матерії мови, до розвитку мовленнєвих органів.
2. Розуміння мовних значень — лексичних, граматичних, ролі морфем і синтаксичних одиниць.

Утілення принципу розуміння мовних значень значною мірою ґрунтується на взаємозв'язку мовних рівнів у викладанні мови.

3. Оцінка виразності мовлення передбачає навчання учнів відчувати в мові експресивні засоби — пестливості, доброзичливості; формування уміння сприймати поетичні твори.

4. Розвитку чуття мови, спрямованого на формування в учнів:
 - усвідомлення правильності свого і чужого мовлення;

- розуміння ролі слова, словосполучення в оформленні і передачі думки;
- уміння виділяти логічний наголос, уповільнювати чи пришвидшувати читання;
- уміння усно й письмово висловлювати свої думки;
- володіння культурою усного і писемного мовлення.

5. Координації усного і писемного мовлення, за яким освоєння усного мовлення передуює писемному.

6. Пришвидшення темпу навчання. Засвоєння інших шкільних предметів перебуває в залежності від засвоєння мовних знань.

Ці принципи враховуються при доборі часткових методів і прийомів викладання української мови.

Принцип активності — якщо учень на уроці є суб'єктом навчальної діяльності, то сам процес діяльності не дає змогу йому бути «пасивним». Г. Вашенко підкреслював, що вищі форми інтелектуальних процесів характеризуються активністю й без неї неможливі. Зусилля вчителя у всіх випадках повинні б сприяти лише підвищенню напруги в діяльності учня, але не за рахунок власної енергії, а шляхом доброї «режисури» навчального процесу, бо «високий рівень активності вчителя призводить до пасивності учня».

Навчальний процес, заснований на суб'єкт-суб'єктних відносинах, передбачає, що кожен — і учитель, і учні — повинні бути активними, але по-різному. Перший в організації навчання, а другий — у розв'язанні навчальних задач, у власному творчому пошуку.

Принцип гуманізації — процес україномовної освіти спрямований на розвиток комунікативної особистості школяра, а в основу інтерактивного навчання української мови в школі покладено увагу до дитини — найвищої цінності сучасного суспільства.

Принцип гуманітаризації — на заняттях з української мови в учнів початкових класів викладання формуються ціннісні орієнтації, здатність до соціокультурного саморозвитку, підвищується рівень національно патріотичної спрямованості підростаючого покоління.

Принцип культуровідповідності, що передбачає прилучення учнів шляхом застосування інтерактивних форм і методів навчання до національної культури й традицій українського народу

Методичні принципи навчання (за В.Сухомлинським)

- Інтеграції з навколишнім середовищем
- Сенсibilізації духовного розвитку особистості, що реалізується через образ рідного слова
- Інтеракційної (взаємопов'язаної) діяльності в розвитку мовлення і навчання дітей рід мови
- Використання природи як сенсорної, чуттєвої основи мовленнєвого розвитку дітей

Методичні принципи навчання (за М.І.Пентилюк)

- ✓ Взаємозв'язок у вивченні всіх розділів шкільної програми
- ✓ Функціонально-стилістична спрямованість у навчанні мови
- ✓ Зв'язок вивчення мови з розвитком зв'язного мовлення
- ✓ Взаємозалежність усного і писемного мовлення; випереджаюче навчання усного мовлення
- ✓ Структурно-семантичний підхід до вивчення синтаксису
- ✓ Зв'язок навчання пунктуації та виразного читання

2. Класифікація методів навчання.

Метод навчання — це спосіб досягнення навчальної мети, система послідовних взаємопов'язаних дій учителя й учнів, які забезпечують засвоєння змісту освіти.

Методи навчання української мови в початковій школі — це способи роботи учителя та учнів, за допомогою яких досягається оволодіння знаннями, уміннями та навичками, формується світогляд учнів, розвиваються їх здібності.

Дидакти поділяють методи навчання на такі: загальні (використовують під час викладання будь-яких навчальних предметів) та спеціальні (послугуються під час викладання окремих дисциплін).

Методика української мови використовує їх з урахуванням особливостей цієї навчальної дисципліни, а також розробляє та апробує свої власні методи, обумовлені специфікою дисципліни.

Методи навчання передбачають:

- визначення мети навчання як передумови взаємодії вчителя та учня;
- визначення способу подання навчального матеріалу;
- визначення способу взаємодії вчителя та учнів;
- визначення характеру оцінювання засвоєння.

Методи навчання становлять систему способів діяльності суб'єктів навчального процесу, сукупність прийомів, спрямованих на досягнення певної мети засвоєння мовного матеріалу.

Класифікація методів навчання мови можлива за такими ознаками:

1. **за характером керівництва розумовою діяльністю учнів:** пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково пошуковий, дослідницький.

Першу групу становлять методи, спрямовані на поступове зростання пізнавальної активності і самостійності учнів. Дидактики М. Скаткін і І. Лернер розробили таку типологію методів навчання:

Догматичні: матеріал заучується, запам'ятовується.

Репродуктивні: матеріал завчається і відтворюється в повному обсязі без унесення змін.

Пояснювально-ілюстративні: матеріал пояснюється та ілюструється прикладами.

Продуктивні: матеріал після засвоєння має бути застосований у практичних діях.

Евристичні (частково пошукові): окремі елементи нових знань учень знаходить після цілеспрямованих спостережень завдяки розв'язанню пізнавальних завдань, проведенню експерименту.

Проблемні: уміння усвідомити проблему, знайти шляхи її вирішення.

2. **за джерелом знань:** наочні, словесні, практичні.

Використання наочних методів відповідає дидактичному принципу наочності, ураховує наочно-дійовий та наочно-образний характер мислення молодших школярів (спостереження,

розглядання предметів і малюнків, перегляд відеоматеріалів, ігри з наочною тощо). Значення групи словесних методів полягає в тому, що вони дають можливість формувати мовленнєві вміння і навички. Розповідь сприяє формуванню яскравих і точних уявлень про події чи явища завдяки інтонаційній та художній виразності мовлення вчителя, застосуванню активізаційних прийомів унаочнення змісту висловлювання. Бесіда сприяє активізації пізнавальної діяльності, є засобом розвитку як діалогічного, так і монологічного мовлення. Метою практичних методів є формування в молодших школярів умінь використовувати набуті мовні знання, удосконалювати вміння і навички під час виконання відповідних вправ. За своїм характером вони можуть бути імітаційні, за зразком, конструктивні, творчі.

3. за напрямом діяльності: практичні, практико-теоретичні, теоретичні.

До третьої групи належать методи, які відповідають етапам навчального процесу:

- методи, що застосовуються на етапі мотивації та стимулювання;
- методи, які сприяють засвоєнню нового матеріалу;
- методи для закріплення вивченого;
- методи контролю та оцінювання.

У педагогіці поширені такі класифікації:

залежно від походження інформації (С. Петровський, Є. Голант)	словесні наочні практичні
методи за подачею навчального матеріалу	<ul style="list-style-type: none"> - методи готових знань (учні чи дошкільники пасивно сприймають і запам'ятовують подану педагогом інформацію) - дослідницький метод (учні самостійно працюють під час засвоєння знань: аналізують явища, формують проблеми, висувають і перевіряють гіпотези, самостійно формують висновки), його найкраще реалізувати в умовах проблемного навчання з
огляду на мету навчання (М. Данилов, Б. Єсіпов)	<ul style="list-style-type: none"> - методи здобуття нових знань - метод формування умінь і навичок - метод застосування знань на практиці - методи творчої діяльності - методи закріплення знань, умінь і навичок методи перевірки і оцінювання знань, умінь і навичок

За характером навчально-пізнавальної діяльності учнів методи навчання поділяють на такі:

- ✓ пояснювально-ілюстративний: педагог організовує сприймання та усвідомлення інформації, а учні її сприймають, осмислюють і запам'ятовують
- ✓ репродуктивний: педагог дає завдання, учні вчаться застосовувати знання за зразком проблемного виконання: вчитель формулює проблему і сам її вирішує, а учні уважно стежать за ходом його творчого пошуку
- ✓ частково-пошуковий (евристичний): педагог формулює проблему, а учні поетапно вирішують її під його керівництвом (при цьому поєднується репродуктивна й творча діяльність учнів)
- ✓ дослідницький: вчитель ставить перед учнями проблему, а вони самостійно вирішують її (висувають ідеї, перевіряють їх, підбирають необхідні для цього джерела інформації, матеріали прилади, тощо).

Залежно від активності на уроках, **методи поділяють на активні й пасивні. Активні методи** навчання сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Вони спираються на творче, продуктивне мислення.

Їх класифікують на:

- неімітаційні (проблемна лекція ,дискусія ,мозковий штурм ,практикум);
- імітаційні :

1. неігрові: аналіз конкретних ситуацій аналіз педагогічних завдань
2. ігрові: рольова гра ігрове проектування ділова гра тренінг.

Пасивні методи навчання — застосування яких дає змогу учням сприймати навчальну інформацію на слух або зір. У школярів чи дошкільників задіяні лише процеси сприймання, пам'яті й уваги.

В інтерпретації *С. Карамана* до основних **методів навчання рідної мови** належать: усний виклад учителя, бесіда, спостереження учнів над мовою, робота з підручником, метод вправ, а також програмоване та комп'ютеризоване навчання. Учений виокремлює також й **інтерактивні методи** навчання української мови учнів основної школи: рольова гра, дискусія, моделювання, метод кейса.

У методиці використовуються методи як дидактичних класифікацій (словесні, наочні, практичні), так і суто методичних. Наприклад, у навчанні грамоти — звуковий аналітико-синтетичний метод, на уроках читання — метод читання, перечитування і бесіди за змістом тексту.

Окремий аспект на сучасному етапі розвитку методики становлять **інтерактивні методи** навчання.

1. **Метод проєктів** — система навчання, за якою учні набувають знання, уміння і навички у процесі планування й виконання практичних завдань — проєктів, що постійно ускладнюються. Під час роботи за методом проєктів на чільне місце ставиться самодіяльність учнів та їхня активність, ініціативність, захопленість.

Проекти мають індивідуальний, груповий чи колективний характер.

2. **Метод ПРЕС** навчає учнів виробляти й формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній і стислій формі, переконувати інших.

3. **Мозковий штурм** («мозкова атака») — вільне накопичення значної кількості ідей з певної теми спочатку без критичного осмислення.

4. **Метод гронування** (асоціативний куш) — стратегія навчання, яка спонукає учнів думати вільно та відкрито з певної теми. Вона націлена передусім на стимулювання мислення школярів про зв'язки між окремими поняттями. Гронування може бути використане як на стадії актуалізації, так і на стадії рефлексії. Цей метод також можна застосовувати для підбиття підсумків вивченої теми чи розділу з української мови.

5. **Мікрофон** надає можливість кожному учневі сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку.

6. **Акваріум** є формою діяльності учнів у малих групах, ефективний для розвитку навичок спілкування в такій групі, для вдосконалення вміння дискутувати та аргументувати свою думку. Може бути запропонований тільки за умови, що учні вже мають відповідні навички групової роботи.

3. Дидактичні засоби навчання.

Компонентом методики навчання української мови учнів початкових класів, який суттєво впливає на ефективність методів, є **засоби навчально-виховного процесу**, через які реалізується нормативно визначений зміст. У педагогіці **засоби навчання** — це матеріальні й природні об'єкти, а також штучно створені людиною знаряддя, які використовуються в навчально-виховному процесі для досягнення визначених освітніх цілей. За останніми дослідженнями, замість поняття засоби навчання використовується термінологічне словосполучення «**матеріальне середовище освіти**». Матеріальне середовище форм і методів навчання української мови становлять підручник для конкретного класу, літературні твори, дитяча книжка, демонстраційний і роздатковий матеріали, іграшки й інша ігрова атрибутика, аудіовізуальні засоби навчання, мультимедійна техніка (комп'ютер, інтерактивні дошки SMART).

До дидактичних засобів навчання української мови в початковій школі належать слово вчителя, навчально-методичний комплекс та різноманітні технічні засоби.

Слово вчителя. Навчальний процес — це завжди спільна діяльність учителя й учнів. Одним із найістотніших засобів впливу на свідомість, почуття, волю молодших школярів є слово вчителя. За допомогою слова вчитель організовує засвоєння мовних знань учнями, формує комунікативні вміння і навички. Зважаючи на психологічні особливості молодших школярів, їхню потребу в наслідуванні поведінки вчителя, особливої значущості набуває слово педагога як потужний метод і засіб навчання.

Виконуючи інформаційну, виховну, розвивальну функції, слово вчителя виявляється у визначеному темпі мовлення, силі голосу, ритмомелодії мовленого. Мовлення вчителя має бути розміреним і виразним, із підвищенням сили голосу під час уведення нових понять і правил, відповідати орфоепічним нормам. Зв'язний виклад учителя забезпечує засвоєння матеріалу учнями на рівні сприйняття. Основна його функція — інформаційна, що передбачає передачу молодшим школярам навчальної інформації, організацію її осмислення і запам'ятовування. Водночас зв'язний виклад мовленого матеріалу впливає на пізнавальну діяльність учнів, активізує мовлення і мислення молодших школярів. Основними прийомами активізації пізнавальної діяльності учнів під час зв'язного викладу матеріалу можуть бути:

- практичні вправи за завданням учителя;
- формулювання самостійних висновків;
- доповнення розповіді вчителя;
- систематизація викладених фактів;
- використання відповідної наочності

Навчально-методичний комплект. До навчально-методичного комплекту входять ті засоби навчання, які спеціально створені або пристосовані для розв'язання навчальних завдань предмета. Це підручники, навчальні посібники та дидактичні матеріали для учнів: таблиці, картини, роздавальний та демонстраційний матеріал, методичні посібники для вчителя.

Шкільний підручник української мови — це вид навчальної літератури, який репрезентує знання і види діяльності з предмета «українська мова» відповідно до Державного стандарту та вимог навчальної програми з урахуванням вікових особливостей учнів молодшого шкільного віку. Підручник — явище поліфункціональне. Він має забезпечувати реалізацію інформаційних, розвивальних, виховних, мотиваційних завдань.

Формуючи загальнонавчальні вміння і навички, досвід творчої діяльності, підручник водночас розв'язує важливі розвивальні та виховні завдання. Реалізація розвивальної функції в підручниках передбачає:

- забезпечення формування способів розумової діяльності;

- проектування в текстах розгорнутого процесу самоучіння;
- розвиток мовлення і мислення молодших школярів;
- формування вмінь аналізувати, узагальнювати, виділяти головне, а також планувати, здійснювати самоконтроль.

Методичні посібники різного призначення і змісту (посібники для організації позакласної навчальної діяльності: занять із позакласного читання, ведення гуртків мовного циклу тощо) також входять до складу навчально-методичного комплексу. Це та навчальна література, яка необхідна для реалізації навчальних програм освітньої мовно-літературної галузі.

Урахування вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку у сприйманні навчального матеріалу потребує широкого впровадження додаткових дидактичних засобів: роздавальних та демонстраційних матеріалів. Зміст і спосіб представлення дидактичних матеріалів можуть доповнювати, урізноманітнювати сторінки підручника, можуть мати внутрішньопредметний характер або виконувати міжпредметну інтеграцію. За способом представлення навчального матеріалу дидактичні матеріали бувають статичними або динамічними.

Демонстраційними матеріалами у процесі навчання грамоти є:

- розрізна азбука для синтезу літер у склади, складів у слова;
- таблиці рукописних та друкованих літер, які застосовують на уроках письма;
- складові таблиці (лінійні, променеподібні тощо);
- предметні ілюстрації з узагальненими графічними звуковими схемами слів;
- сюжетні картини для складання речень та зв'язних висловлювань.

Опорні схеми — це висновки, які «народжуються» на очах в учнів під час пояснення і оформлені у вигляді таблиць, карток, креслень, малюнків тощо. Творче застосування тематичних опорних плакатів можливе і в курсі початкового вивчення мови, у процесі опрацювання будь-яких лінгвістичних тем.

Окрему групу дидактичних матеріалів становлять **технічні засоби навчання**.

Застосування в навчальному процесі з української мови сучасних інформаційних технологій, побудованих на використанні новітніх комп'ютерних засобів, сприяє розвитку інтелектуальних і творчих здібностей школярів, забезпечує індивідуалізацію та інтенсифікацію навчального процесу. Відповідно до інформаційно-навчальної ознаки класифікацію програмно-педагогічних засобів (ППЗ) можна

здійснювати в системі педагогічного ланцюжка «теорія — практика — контроль».

ППЗ поділяють на такі види:

- інформаційно-пояснювальні, за допомогою яких подається навчальна інформація. Це комп'ютерні фільми, відеофільми тощо;
- діагностичні (контрольні) ППЗ, які допомагають діагностувати стан та якість засвоєння знань;
- навчально-тренувальні, ігрові, моделювальні ППЗ, призначені для повторення, закріплення, усвідомлення знань, формування вмінь, навичок їх застосування у практичній діяльності;
- комбіновані, які містять у своїх змістових і операційно-діяльнісних компонентах усі перелічені вище ознаки. До комбінованих ППЗ зараховують і електронний підручник.

Використання електронного підручника на уроках української мови забезпечує глибше засвоєння навчального матеріалу завдяки використанню відеосюжетів, наочному представленню мовних об'єктів, передбачає оперативний самоконтроль учнів у процесі виконання вправ і тестів. Електронний підручник має також широкі можливості для роботи з додатковою інформацією: словниками, енциклопедіями, забезпечує проведення мовних ігор тощо.

Значними можливостями щодо активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках мови із застосуванням колективних форм роботи володіють інформативні SMART-дошки (назва походить від англ. — кмітливий, спритний, меткий). Робота з цим навчальним устаткуванням дає широкі можливості для організації пізнавальної діяльності школярів, робить уроки динамічними.

Наголосимо на дидактичній цінності застосування комп'ютерних мультимедійних засобів навчання. Це:

- збагачення форм подання інформації;
- урізноманітнення типів навчальних завдань;
- забезпечення миттєвого зворотного зв'язку;
- широкі можливості діалогу в навчальному процесі;
- індивідуалізація процесу засвоєння знань;
- розширення поля самостійності;
- застосування ігрових прийомів;
- активізація навчальної діяльності учнів;
- посилення мотивації навчальної діяльності.

4. Форми організації освітнього процесу в НУШ.

Істотним компонентом методики навчання української мови є **форми навчання**. Форми організації навчальної роботи визначаються складом учнів, місцем і часом занять, послідовністю видів діяльності, способами керівництва ними з боку вчителя. Ряд авторів визначає форми організації навчальної діяльності як спільну взаємодію вчителя і учнів у процесі навчання, що здійснюється в певному порядку і встановленому режимі .

У сучасних підручниках з педагогіки і дидактики прозоро виділяються **два ряди організаційних форм** навчальної роботи стосовно початкової ланки:

1. Загальнокласна, бригадна або групова і індивідуальна.
2. Домашня, гурткові заняття, додаткові заняття, співбесіда, екскурсії

В основному на уроках застосовуються **три організаційні форми**:

1. Загальнокласна (фронтальна) робота. При такій організації учитель одночасно навчає певну кількість учнів за єдиною метою. Структура спілкування одна й та сама – розповідь або пояснення вчителя слухає весь колектив класу. Загальнокласна форма роботи дозволяє

прискорено розв'язувати навчально-виховні завдання уроку, економить зусилля вчителя, але не враховує належною мірою індивідуальні особливості кожного учня. Загальнокласна або фронтальна робота учнів на уроці може носити індивідуально-уособлений характер. Наприклад, виконання учнями класу письмових робіт. Коли учні працюють самостійно, не спілкуючись з учителем або іншими учнями.

2. Індивідуальна форма. Учитель навчає одного, кілька або групу учнів з урахуванням рівня підготовленості школярів до навчальної діяльності, індивідуальних особливостей розумової діяльності кожного, дидактико-методичного процесу. Така робота потребує від учителя більших затрат часу і зусиль на підготовку до занять, не сприяє розвитку вмінь співпрацювати в колективі тощо.

3. Парна або групова робота. Навчання здійснюється як спілкування в динамічних парах або групах, тобто відбувається діалогічне спілкування усіх учасників навчального процесу. Спільна робота об'єднаних у пари (трійки) молодших школярів поживляє навчальний процес, активізує учнів. Робота в парах або невеличких групах носить колективний характер, оскільки в навчанні даної групи беруть активну і систематичну участь усі її члени, тобто група стає самонавчаючою. Керівництво такою роботою передбачає високий рівень підготовки учителя, його професійну майстерність .

Способи організації групової навчальної діяльності учнів

1. Однорідна групова діяльність.
2. Диференційована групова діяльність.
3. Кооперативна групова діяльність.
4. Парна навчальна діяльність відбувається у групах мінімального складу – із двох учнів.
5. Інколи виконання групового завдання потребує розподілу навчальної роботи між її виконавцями.

Добираючи ту чи іншу форму навчання до конкретного уроку учитель повинен спиратися на принцип доцільності сполучень різних форм. Цей принцип впливає із закономірності залежності ефективності навчання від вибору форм і методів із урахуванням змісту предмету, його завдань, змісту теми, можливостей учнів і вчителя. У кожному конкретному випадку важливо із системи форм та методів вибрати найважливіші та найефективніші, які повинні домінувати на відповідному етапі навчання.

Форми організації освітнього процесу можна уточнювати і розширювати за умови дотримання Державного стандарту початкової освіти. Під час самостійного вибору форм і методів навчання учитель має враховувати конкретні умови роботи .“Нестандартні” уроки, а саме: “урок-конкурс”, “урок-ділова гра”, “урок-казка”, “мандрівка”, “змагання”, “живі журнали”, “теле та радіозмагання”, “іспити” тощо.